

گسترش کتابخانه‌های آموزشگاهی در ژاپن

ترجمه فرشته کاشفی

این مقاله با استفاده از نشریه انجمن کتابخانه‌های
آموزشگاهی ژاپن تهیه شده است. این نشریه ابتدا
به بررسی تاریخچه کتابخانه‌های آموزشگاهی در
ژاپن پرداخته و در این کار، گذشته کتابخانه‌ها
را به برشهای زمانی چندی به شرح زیر تقسیم
کرده است:

۱. دوران قبل از سال ۱۹۱۲

نظام آموزش اجباری ژاپن نخستین بار در سال ۱۸۷۳ پایه ریزی شد و به موجب نظام

جدید همه پدران و مادران اجازه یافتند کودکان خود را در شرایط مساوی به مدرسه بفرستند . قبل از این تاریخ ، مدارس ژاپن نهادهایی خصوصی و تجملی بودند که درهایشان تنها بر روی فرزندان سامورایی ها (جنگاوران ژاپنی) ، رهبران مذهبی و بازرگانان ثروتمند گشوده بسود . صاحبان مدارس قدیم معمولاً " زمین داران بزرگ بودند .

در ۱۸۶۷ پس از اصلاحات معروف به " اصلاحات میجی " حکومت جدیدی در ژاپن بر سرکار آمد . از جمله اقدامات این حکومت اتخاذ سیاست تازه‌ای در زمینه توسعه و بازسازی نظام نوین آموزش و پرورش بود . طبیعی است که مراکز تربیت معلم در تحقق و پیشبرد این سیاست نقش مهمی داشتند و کتابخانه‌هایی که در این مراکز ایجاد شده بودند در عین حال وظایف کتابخانه عمومی و کتابخانه مدرسه‌ای را انجام می‌دادند .

۲. دوران قبل از سال ۱۹۲۵ .

بین سالهای ۱۹۱۰ و ۱۹۳۰ نظام آموزشی شکل کامل‌تری یافت و مدارس مختلف بامدارج بالاتر تاسیس شدند و همپای حرکت جدیدی که به وجود آمده بود ایجاد کتابخانه‌های آموزشی نیز مورد توجه قرار گرفت . کتابخانه‌های آموزشی تولد خود را مدیون دو عامل زیر بودند :

الف . تاثیر افکار خارجی کسانی چون پستانوری ، فروبل ، دیوئی ، مونته‌سوزی روی وسایر پیشروان نهضت آموزش و پرورش در غرب و
ب . تاثیر انتشار نشریات ویژه کودکان با محتوای عالی و تقاضای روزافزون آموزگاران برای دریافت و نگهداری این نشریات در کلاسهای درس و برای استفاده دانش‌آموزان .

۳. دوران قبل از سال ۱۹۴۵

این دوران زمانی است که طی آن ژاپن درگیر جنگهای بی دربی بود . امور حیاتی

---

۱. Meiji (موتسوهیتو، ۱۸۵۲-۱۹۱۲) امپراتور ژاپن که چون به سلطنت رسید و به مشکلات و اوضاع آشفته کشور پی برد تصمیم به انجام اصلاحات بنیانی و همه‌جانبه‌ای گرفت که بعدها به نام خوداو معروف شد و ژاپن را در مسیر تازمای قرارداد .

کشور تحت بازرسی و کنترل سخت قرار داشت و از دست رفتن آزادیهای فردی و عمومی، فقدان آزادی بیان و آزادی آموزش را نیز شامل می‌شد. ساختمان مدارس زیر آتش بمباران‌های متوالی که از ۱۹۴۴ لاینقطع ادامه داشت ویران و فعالیتهای آموزشی بکلی متوقف شد. در بررسی تاریخچه آموزش و پرورش زاین این دوران را می‌توان دوران شکست مطلق و کامل نامید.

۴. سالهای بین ۱۹۴۵ تا ۱۹۷۵

در این فاصله اندیشه و سیاست آموزشی تازه‌ای جان گرفت. وزارت آموزش و پرورش بر نقش مهم کتابخانه‌های مدارس تکیه بسیار داشت و معلمان برای بررسی وظایف کتابخانه‌های مدارس باهم تماس می‌گرفتند. انجمن کتابخانه‌های آموزشگاهی زاین در فوریه ۱۹۵۰ تاسیس شد و در سپتامبر همان سال مجله "کتابخانه‌های آموزشگاهی" منتشر گردید که بررسیها و فعالیتهای دست اندرکاران آموزش و پرورش را منعکس می‌کرد.

در ۱۹۵۳ قانون کتابخانه‌های مدارس وضع شد که به موجب آن در هر مدرسه یک کتابخانه و یک کتابدار ورزیده مدرسه باید وجود داشته باشد با این همه در این راه مشکلات زیادی وجود داشت که می‌بایست حین عمل به حل آنها اقدام شود.

شرایط و مشکلات کنونی

کارمندان

با وجود آنکه در قانون کتابخانه‌های مدارس ذکر شده که کتابداران ورزیده بایست در مدارس خدمت کنند اما عملاً "این کشور با کمبود معلم - کتابدار روبروست یعنی کتابدارانی که در عین حال معلم هم باشند و بالعکس. انجمن کتابخانه‌های آموزشگاهی زاین اکنون می‌کوشد تا هر چه بیشتر به اجرای هدفی که در قانون ذکر شده است نزدیک شود.

بودجه

متوسط بودجه سالانه کتابخانه ۱۰۰۰۰ دلار برای مدارس ابتدائی و راهنمایی و ۲۵۰۰۰ دلار

برای مدارس متوسطه پیش بینی شده است. هزینه سرانه در مدارس ابتدائی ۲/۳ دلار و در مدارس راهنمایی ۲/۳ دلار و در مدارس متوسطه ۵/۶ دلار است.

بودجه خرید کتاب در مدارس ۷۵٪ کل بودجه و در مدارس متوسطه ۵۴٪ کل بودجه است. تاکنون حدود نیمی از بودجه این کتابخانه‌ها برعهده بودجه عمومی کشور بوده است که با وضع قانون تأمین بودجه کتابخانه‌ها از محل عواید عمومی انتظار می‌رود وضع بهتر شود.

وسایل و امکانات

معمولاً "در هر مدرسه امکاناتی برای ایجاد کتابخانه وجود دارد. با این حال ۱۵/۴٪ از مدارس ابتدائی و ۸/۱٪ مدارس راهنمایی کتابها را در کلاسها می‌گذارند. بطور متوسط فضای کتابخانه در نیمی از مدارس ابتدائی و راهنمایی ۶۶ مترمربع و در نیمی از مدارس متوسطه ۱۹۸ مترمربع است. با آنکه بسیاری از مدارس ابتدائی و راهنمایی تنها یک اتاق برای کتابخانه دارند در مدارس متوسطه کتابخانه‌ها می‌توانند از چند قسمت یا چند اتاق استفاده نمایند.

مواد کتابخانه

بطور متوسط در کتابخانه‌های مدارس ابتدائی ۴۳۰۰ جلد در مدارس راهنمایی ۵۰۰۰ و در مدارس متوسطه ۱۲۰۰۰ جلد کتاب وجود دارد. نسبت کتاب به افراد در مدارس ابتدائی و راهنمایی ۱۱ جلد و در مدارس متوسطه ۱۳ جلد است. به جز کتابهای معمولی در کتابخانه‌های مدارس روزنامه، مجله، جزوه، بریده جراید، نقشه و اطلس فیلم و اسلاید و نوارهای مختلف نیز نگهداری می‌شود.

تنظیم مواد کتابخانه

تنظیم و آماده سازی این مواد بطور کلی استاندارد است. برای تنظیم مواد از خلاصه طرح دهمی نیپون (Nippon Decimal Classification) استفاده می‌شود. بیشتر

کتابخانه‌ها شلف لیست دارند اما برگه‌دانه‌های عمومی وضع مناسبی ندارند. برای فهرست‌نویسی نیز از قواعد فهرست‌نویسی نیپون استفاده می‌شود.

۵٪ مدارس ابتدائی و ۱۴٪ مدارس راهنمائی و ۱۵٪ مدارس متوسطه از فهرست سرعنوانهای موضوعی استفاده می‌کنند. ۱۷/۵٪ مدارس ابتدائی، ۱۶٪ مدارس راهنمائی و ۴۴٪ مدارس متوسطه فهرست مولف نگاه می‌دارند و ۲۲/۵٪ مدارس ابتدائی، ۳۷/۵٪ مدارس راهنمائی و ۶۰٪ مدارس متوسطه نیز فهرست عنوان دارند.

راهنمائی برای استفاده از کتابخانه

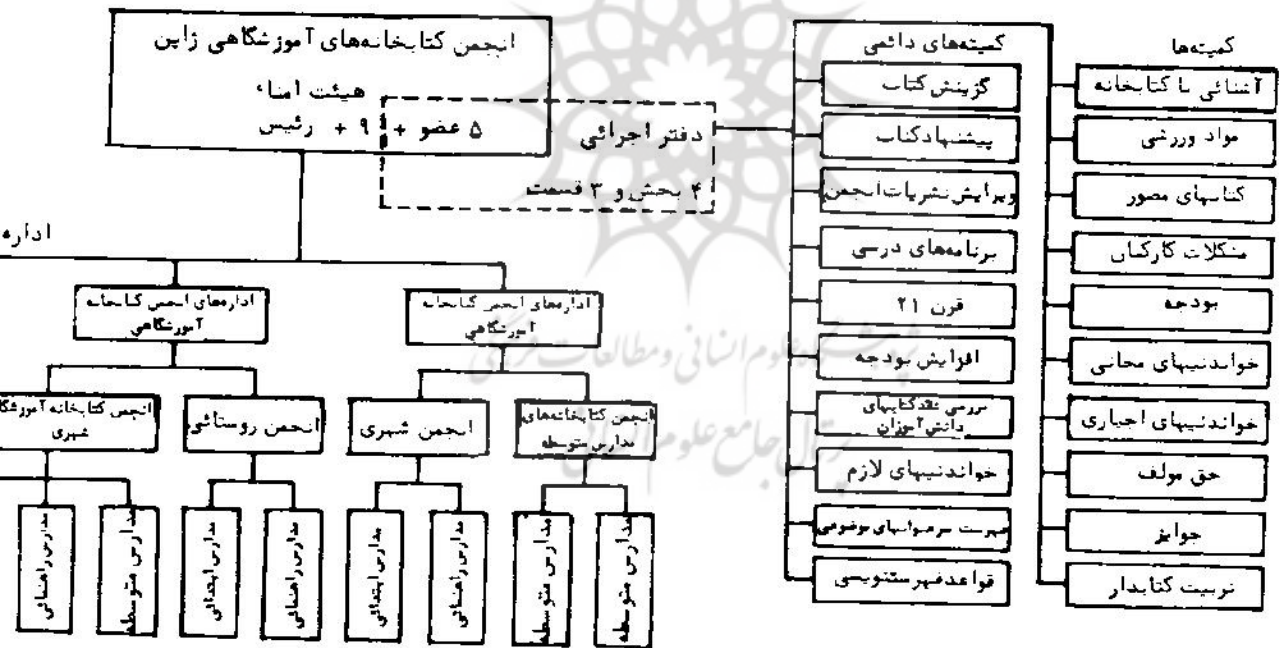
برطبق دستور العمل وزارت آموزش و پرورش، آموزش روش استفاده از کتابخانه باید در محوطه کتابخانه صورت گیرد، خاصه در مدارس ابتدائی که اولین مرحله برخورد دانش‌آموز با کتابخانه است. در مدارس راهنمائی و متوسطه در مورد استفاده از این دستور العمل که "دستور العمل اداره کتابخانه‌های آموزشی" نام دارد تأکید بیشتری بکار می‌رود دستور العمل مذکور آموزش مواد زیر را تصریح کرده است:

۱. رده بندی و بایگانی
۲. استفاده از برگه‌دان
۳. استفاده از منابع مراجعه
۴. استفاده از نمایه‌ها (اندکس‌ها)
۵. استفاده از مجلات و روزنامه‌ها
۶. استفاده از مواد سمعی و بصری
۷. استفاده از بایگانیهای اطلاعاتی
۸. تهیه فهرست کتابها
۹. روش یادداشت برداری و تهیه گزارش
۱۰. آشنائی با تاریخچه کتابخانه‌های مدارس
۱۱. طرز رفتار در کتابخانه

آموزش خواندن

آموزش خواندن نیز به انحاء مختلف عملی می‌شود، از جمله آموزش درخانه، درکلاسها و آزمایشگاههای زبان و در کتابخانه‌ها.

حدود ۹۵٪ مدارس ابتدائی در کتابخانه‌ها دوره‌های کتاب خواندن یک ساعته یا بیشتر دارند که شاگردان در آنها به بحث های گروهی و اظهارنظر می‌پردازند. در مدارس راهنمایی و متوسطه کار معلمان تشویق و ترغیب شاگردان به استفاده از فرصتهای مطالعه قبل یا بعد از ساعات درس است و شاگردان زیرنظر معلم با روش صحیح مطالعه آشنا می‌شوند.

سازمان و فعالیت های انجمن کتابخانه‌های آموزشی ژاپن (JSLA)

این انجمن در سال ۱۹۵۰ به صورت فدراسیونی از انجمنهای کتابخانه‌های مدارس و به منظور توسعه ارتباط میان این انجمن ها بوجود آمد. هریک از انجمن های مدرسه‌ای ژاپن خود مرکب از انجمن های مدرسه‌ای مستقل شهر و ده است. در سال ۱۹۷۵ تعداد مدارس که در انجمن کتابخانه‌های آموزشی عضو بودند به ۲۵۰۰۰ مدرسه بالغ می‌شد و این رقم ۶۴٪ کل مدارس موجود در این کشور را تشکیل می‌داد. از فعالیت های عمده این انجمن موارد زیر را می‌توان نام برد:

- الف. انتشار مرتب ۴۸ نشریه که از این میان نشریه گاکو توشوکان (کتابخانه آموزشی) بطور ماهانه و گاکوتوشوکان سوکوهو (نشریه خبری انجمن) هرده روز یکبار منتشر می‌شود.
- ب. مشاوره در تصمیم گیریهای دولت ژاپن در مورد کتابخانه‌های آموزشی از جمله مشارکت در تجدید نظر قانون کتابخانه‌های آموزشی و تجدید نظر در قانون حق مولف و جنبش افزایش بودجه خرید کتاب.
- ج. تهیه و گردآوری ابزار و استانداردهای لازم برای اداره کتابخانه‌های مدارس از جمله گردآوری قواعد فهرست نویسی و تهیه دستورالعمل برای کارکنان کتابخانه‌ها.
- د. تشویق پژوهشهای مربوط به کتابداری و کتابخانه از طریق ایجاد جوایز برای اینگونه پژوهشها و یا فعالیتهای عملی با ارزش، تعیین موضوع قابل بررسی برای مدارس بنحوی که حاصل کار در حل مشکلات موثر باشد، برگزاری سمینارها و ایجاد فرصتهای مطالعاتی، برگزاری مجمع عمومی در سطح کشور و مجامع عمومی منطقه‌ای.
- ه. تشویق کتابخوانی و مطالعه از طریق گردآوری مدارکی که اولویت ها و نظرات شاگردان را ثبت می‌کند و گردآوری نقد کتابهایی که توسط خود دانش آموزان نوشته می‌شود. در ۱۹۷۴، ۲۸۰۰۰ مدرسه به این برنامه پیوستند و تعداد نقدها به ۲۷۱۹۰۰۰ رسید. روش دیگر تشویق مطالعه با در اختیار گذاردن کتابهای مجانی است. به موجب این طرح هر تابستان به هر

یک از دانش آموزان ده کتاب برای خواندن تحویل داده می شود .

و . کمک به تنظیم مجموعه کتابخانه‌ها از طریق گزینش کتاب برای کتابخانه‌ها که کمیته انتخاب کتاب انجمن مسوول آنست و انتشار فهرست کتابهای انتخاب شده در نشریه خبری و نیز انتشار فهرست کتابهای فهرستتویسی شده برای استفاده فهرستتویسان . (فهرست اخیر هرساله مورد تجدید نظر قرار می گیرد .)

ر . فعالیتهای پژوهشی که ضمن آن بررسیهای متعددی درباره فعالیت خواندن دانش آموزان ، کیفیت خدمات ، مجموعه ، بودجه و فضای کتابخانه‌ها و نیز اجرای طرح امانت بیس کتابخانه‌ها و روابط عمومی آنها انجام می شود .

ج . کمک به توسعه مدارس بحرایی و گروههای پژوهشی از طریق انتخاب مدارس بحرایی و هدایت این مدارس در اجرای برنامه‌های مربوط به کتابخانه و تشویق و یاری سایر پژوهشگران .
ط . گردآوری فهرست کتابداران مدارس ، ویرایش تاریخ کتابخانه‌های مدارس ژاپن و پژوهشی در زمینه کتابخانه‌های مدارس در ادوار گذشته .

